

De Navorscher

Vragen

- 14 Een onderzoek naar de legendarische achttiende-eeuwse kwakzalver Tetje Roen - wie weet zijn echte naam? - leverde vooral negentiende-eeuws materiaal op. Mogelijk zou er ook nog iets te vinden zijn in de nagelaten papieren van Hidde Heremiet, secretaris van Felix Meritis, én in die van Gerrit Lamberts, tekenaar; beiden 19e-eeuwers. Waar bevinden die nalatenschappen zich?

Jacques Klöters

- 15 T. Olivier Schilperoort. In zijn necrologie van T. Olivier Schilperoort (1781 - 1851) wordt door Dr. J.J.F. Wap als geschrift van Schilperoort opgegeven een *Proeve van beoordeelende Taalkunde, toegepast op Bilderdijsks Spraakleer en Kinkers beoordeeling van dat Werk* (Amsterdam Den Hengst 1830). Wap noemt het "een boek, dat door laatstgenoemden Hoogleeraar op hoogen prijs werd gesteld" (*Astrea* 1 (1851), 251). Door C.G.N. de Vooy's werd het "in geen bibliotheek" aangetroffen. Wie kan er wel een exemplaar aanwijzen?

J. Noordegraaf

De gorilla in de belangstelling (DNE 1 (1977), p. 136, nr. 9; p. 218).

De gorilla in het Aquarium te Berlijn genoot veel belangstelling in een tijd, waarin Darwin's apentheorie, zoals men de leer omtrent de afstamming van de mens toen noemde, veel tongen in beweging bracht. Niet alleen Vosmaer refereert aan het bestaan van die gorilla, maar ook Vitringa, die in de inleiding van het boekje *Bondige uiteenzetting van het Darwinisme voor leeken in de natuurwetenschappen* (1878) het volgende schrijft:

"Een deftig heer staat met zijn hoopvolle spruit, een kereltje van een jaar of tien, en met een kleiner exemplaar, dat een jurkje draagt, in bespiegeling verzonken voor de apenkool in Artis.

- Oa! zegt op eenmaal 't ventje. - Meneer - hij bedoelt, wat wij in onzen tijd den ondermeester noemde, - meneer heeft ons verleden verteld, dat het wel mogelijk is, dat de menschen van de apen komen ...

- Neen, uit de kool! - roept het kleinere zusje.

- Och, meid, wat weet jij er van? - Zou 't waar zijn pa?

(...)

- Ja, mijn jongen, dat heeft men in den laatsten tijd ontdekt.

(...)

- Wie van al de apen, die hier zitten, zouden dan eigenlijk 't meest op onze voorouders lijken, - de groote of de kleine? -

- De groote, mijn jongen! Daar zijn zelfs groote apen, die ze hier niet eens hebben, en die, zooals ik daareven zei, al heelemaal menschen zijn geworden. Gorilla's heeten ze. Verleden jaar hebben ze in Berlijn zoo'n jongenheer gehad. Toen hij ziek werd en eindelijk stierf, heeft heel Deutschland over hem getreurd alsof Bismarck of de Keizer overleden ware. Want ieder had respect voor dat dier als voor den vertegenwoordiger van zijn voorgeslacht." (p. 1 - 3)

In de *Arnhemse Courant* van 31 januari 1877 vonden we onder 'gemengde berigten':

"De jonge gorilla, die in het Berlijnsche aquarium gehuisvest is, toonde zich sedert eenigen tijd uiterst norsch tegen den directeur der instelling, dr. Hermes, en beet hem zelfs eens in den arm. Alle pogingen, om de oorzaak van zijn slechte luim op te sporen, bleven vruchteloos, tot eindelijk de oppasser tot de ontdekking kwam, dat de kwaadaardigheid ontsproot uit de verhuizing, die men hem had laten ondergaan. In zijne vorige woning had hij namelijk geregeld omgang met de familie van den directeur, waar hij soms aan tafel werd toegelaten en uit het venster het bonte gewoel 'Unter den Linden' mogt aanzien. Het verwende dier beschouwde den directeur als de oorzaak van die verhuizing en was daarom zeer op hem gebeten. Zoodra dr. Hermes dit vernam, gaf hij last, dat de aap weder naar zijn vroegere kooi terug gebracht moest worden. Treffend was de dankbaarheid van het beest, toen hij weêr voor het eerst in den familiekring verscheen. Hij omhelste alle kinderen, klapte in de handen en was uitgelaten van vreugde, vooral toen hij 's middags weêr aan tafel mogt zitten. Sedert zijn dr. Hermes en de gorilla weêr goede vrienden."

De lichtelijk spottende toon van het bovenstaande bericht maakt plaats voor sarcasme in de *Vilenspiegel* van 27 januari 1877.

"Uit een buitenlandsch blad vernemende, dat de gorilla in het Aquarium te Berlijn van zijne ziekte hersteld is, geeft *de Tijd* zijn spijt lucht in de volgende hatelijkheid: "Naar men wil, zullen uit verschillende oorden der wereld Darwinisten naar Pruisens hoofdstad komen, om den aap met zijn herstel geluk te wenschen". Die arme gorilla! Niemand is meer dan hij een voorwerp van den haat der ultramontanen. En dat enkel en alleen, omdat hij eenige gelijkenis met hen heeft, ofschoon er dan toch altijd nog dit groote onderscheid is, dat *hij* niet aan de Onfeilbaarheid gelooft. Vandaag of morgen zenden zij nog een Kuhlmann op den gorilla af, zooals zij met zijn stadgenoot Bismarck hebben gedaan."

In 1872 verscheen in de vertaling van Herman Heys van Zouteveen *De afstamming van de mens* van Charles Darwin. Als drie jaar later een gorilla voor het Berlijns Aquarium kan worden aangekocht, kunnen we ons enigszins indenken, hoe deze gorilla de fantasie van de menschen heeft geprikkeld, en hun aandacht heeft geboeid.

Henk Waaijenberg